

A felsőoktatás szociális dimenziója

Fehérvári Anikó - Szemerszki Marianna
HERA Felsőoktatás-kutató Szakosztály

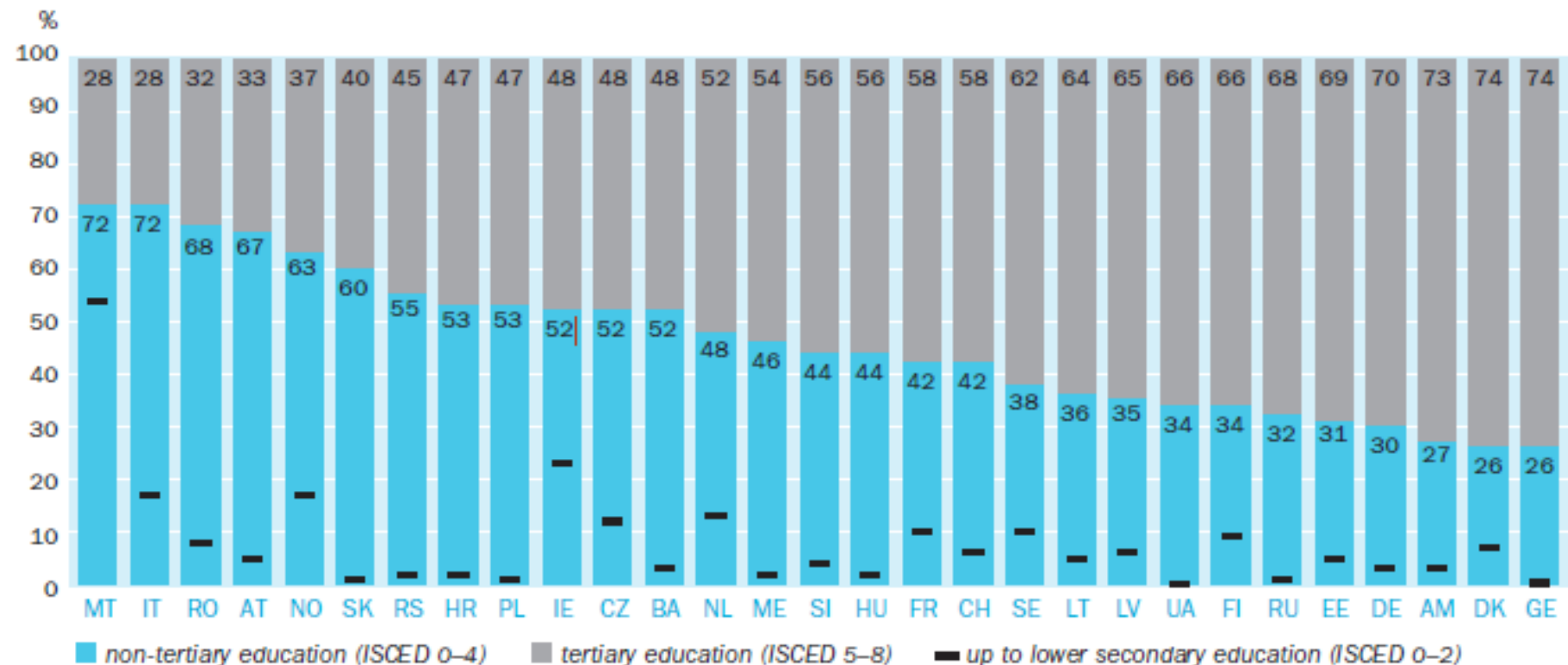
Expanzió és felsőoktatási bekerülés

- Felsőoktatás expanziója: esélykülönbségek csökkenése vagy a szelekció más típusú megjelenése, későbbre kerülése (Shavit-Blossfeld, 1993; Shavit et al., 2007)
- A törésvonal már nem pusztán a felsőoktatásba való bekerülés kapcsán jelentkezik, hanem sokkal inkább a különböző képzési szintek, képzési formák és képzési területek között (Koucký – Bartušek – Kovařovic, 2009)
- Hazai kutatások, elemzések az expanzió időszakában:
 - főiskola-egyetem, intézményi presztízshierarchia (Andor, 1999)
 - piacképes képzésekbe való bekerülés különbségei (Róbert, 2000)
 - képzési szintek, képzési területek eltérései (Veroszta, 2012; Szemerszki, 2009)
 - területi, regionális eltérések (Szemerszki, 2010; Ceglédi-Nyüsti, 2011)

A hallgatók szüleinek iskolai végzettsége

Educational attainment of students' parents

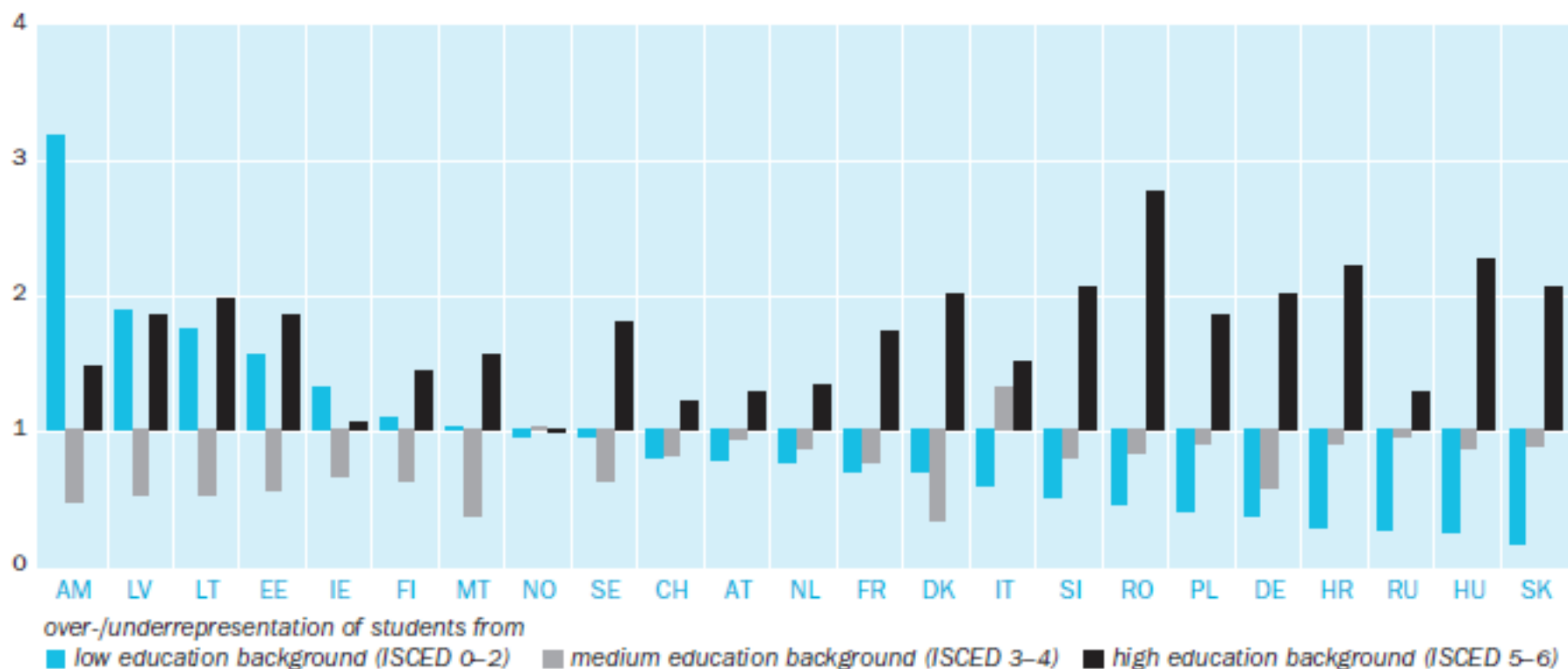
Share of students (in %)

Data source: EUROSTUDENT V, D.2.

Mely csoportok alulreprezentáltak?

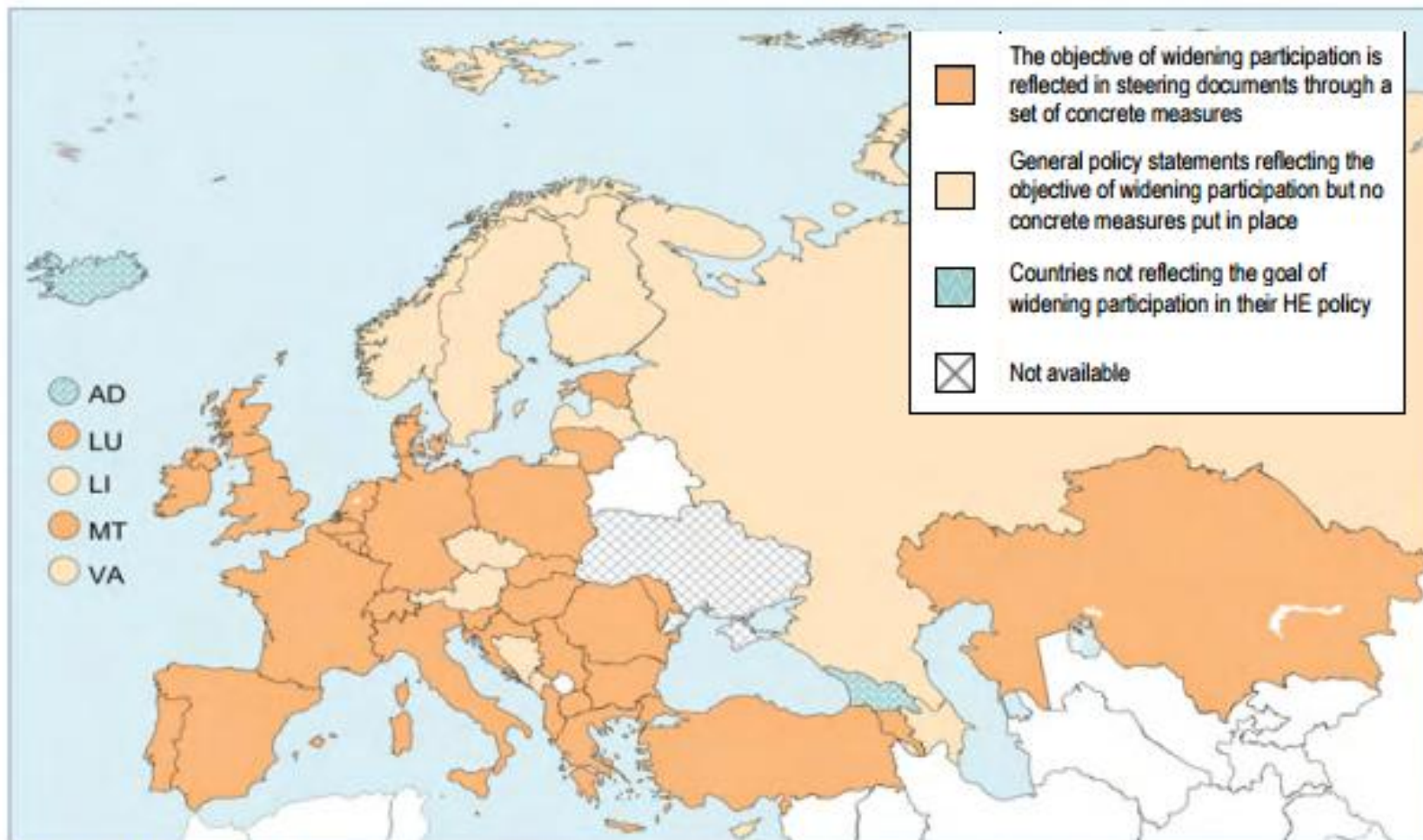
Representation of students from high, medium and low educational backgrounds
(based on fathers' educational attainment)

A szociális dimenzió térnyerése

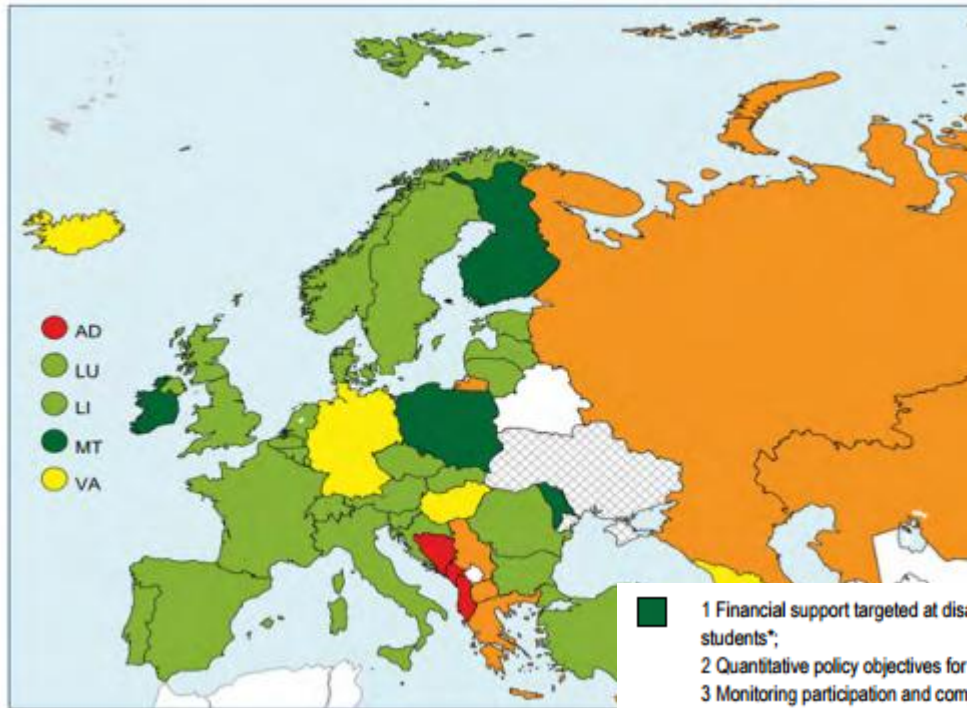
- UNESCO on Higher Education for the Twenty-first Century: Vision and Action (1998) – érdem alapú hozzáférés és egyes hátrányos helyzetű csoportok támogatása
- Bolognai miniszteri nyilatkozatok (2001, Prága – nemzetközi mobilitás kapcsán; 2005-től kezdődően önállóan; 2007 – London – hatékony monitorozás; 2009 – Leuven – nemzeti célkitűzések mérése)
- Országonként eltérő:
 - a támogatott hátrányos helyzetű csoportok köre (fogyatékkal élők, bevándorlók, alacsony iskolázottsági háttérrel rendelkezők, nők stb.)
 - konkrét célok és intézkedések, célértékek
 - támogatási formák
- bekerülés – bent maradás – sikeres kimenet
- a kezdeti szakasz kritikus a bent maradás szempontjából (McCulloch, 2014)

A részvétel szélesítésének támogatása (2012/13)

Source: BFUG questionnaire.

A bent maradás segítése

- Dark Green:** 1 Financial support targeted at disadvantaged students OR Mainstream support with need-based allocation provided to more than 50 % of students*; 2 Quantitative policy objectives for participation and/or completion of disadvantaged students; 3 Monitoring participation and completion of disadvantaged students.
- Light Green:** Financial support targeted at disadvantaged students OR Mainstream support with need-based allocation provided to more than 50 % of students; No quantitative policy objectives for participation and/or completion of disadvantaged students; Monitoring participation and completion of disadvantaged students.
- Yellow:** Financial support targeted at disadvantaged students OR Mainstream support with need-based allocation provided to more than 50 % of students; No quantitative policy objectives for participation and/or completion of disadvantaged students; No monitoring of participation and completion of disadvantaged students.
- Orange:** No targeted financial support provided to disadvantaged students and mainstream support provided to 50 % of students or less; EITHER quantitative policy objectives for participation and/or completion of disadvantaged students OR Monitoring of participation and completion of disadvantaged students OR BOTH.
- Red:** No targeted financial support provided to disadvantaged students and mainstream support provided to 50 % of students or less; No quantitative policy objectives for participation and/or completion of disadvantaged students; No monitoring of participation and completion of disadvantaged students.

Hazai tapasztalatok vizsgálata

1. A támogatandó csoportok köre (azonosítás és definíció)
2. Jogszabályok, intézkedések, támogatási formák (bekerülés, bent maradás, sikeres munkaerőpiaci kimenet)
3. Adatforrások (rendelkezésre álló és hiányzó elemek)

1. Adminisztratív adatok:

1.1. Felsőoktatási jelentkezési és felvételi adatok

- teljes körű, egyéni szintű
- csak a bemenetről ad információt
- adatok megbízhatóságának korlátai (célcsoportok, változók köre)

1.2. FIR adatok

- teljes körű, egyéni szintű
- a célcsoportok azonosítását lehetővé tevő adatok hiánya

2. Kutatási adatok:

2.1. Diplomás pályakövetés

2.2. Eurostudent felmérés

2.3. HÖÖK mentorprogram vizsgálata

2.4. Egyéb kutatások

Bekerülés, előnyben részesítés

Kik a támogatandó csoportok és milyen eszközök segítik a bekerülést?

Középiskola szerepe: felkészítés, továbbtanulás támogatása, AJP program, egyéb ösztöndíjak

Konkrét intézkedés - előnyben részesítés

2007-től:

- 3 csoport: gyermekgondozást igazolók, fogyatékkal élők, szociálisan hátrányos helyzetűek
- többletpontok mértéke többször változott (jelenleg 40 pont), eltérő az érettségi utáni és a mesterképzésben
- definícióváltozás a HH/HHH csoportot tekintve
- eltérő élethelyzetű csoportok (pl. kisgyermeket nevelők)

Két hátrányos helyzetű csoport (érettségire épülő képzések)

Szociális hátránnyal élők

Év	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
HH jel.	3926	3945	5474	6793	7007	5894	5249	3875	2162
HHH jel.	1127	953	1447	794	985	810			
HH jel. (%)	3,9	4,3	5,0	5,8	6,1	6,7	6,8	4,6	2,6
HHH jel. (%)	1,1	1,0	1,3	0,7	0,9	0,9			

Arányuk legmagasabb 2012-ben, létszámuk 2011-ben - 2013-tól jogszabályváltozás merítési bázis: évente kb. 10000 hátrányos helyzetű fiatal érettségizik, 2014-ben 3002 fő, 2015-ben 1639 fő frissen érettségizett többletpontra jogosult

Fogyatékossgal élők

Év	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Fogy. élő jel.	1284	1338	1710	1566	2009	1624	1289	858	972
Fogy. élő jel. (%)	1,3	1,5	1,6	1,3	1,7	1,8	1,7	1,0	1,1

Arányuk és számuk 2014-ben és 2015-ben alacsonyabb
merítési bázis: SNI, pszichés fejlődési zavarral rendelkezők, csak szakértői véleménnyel

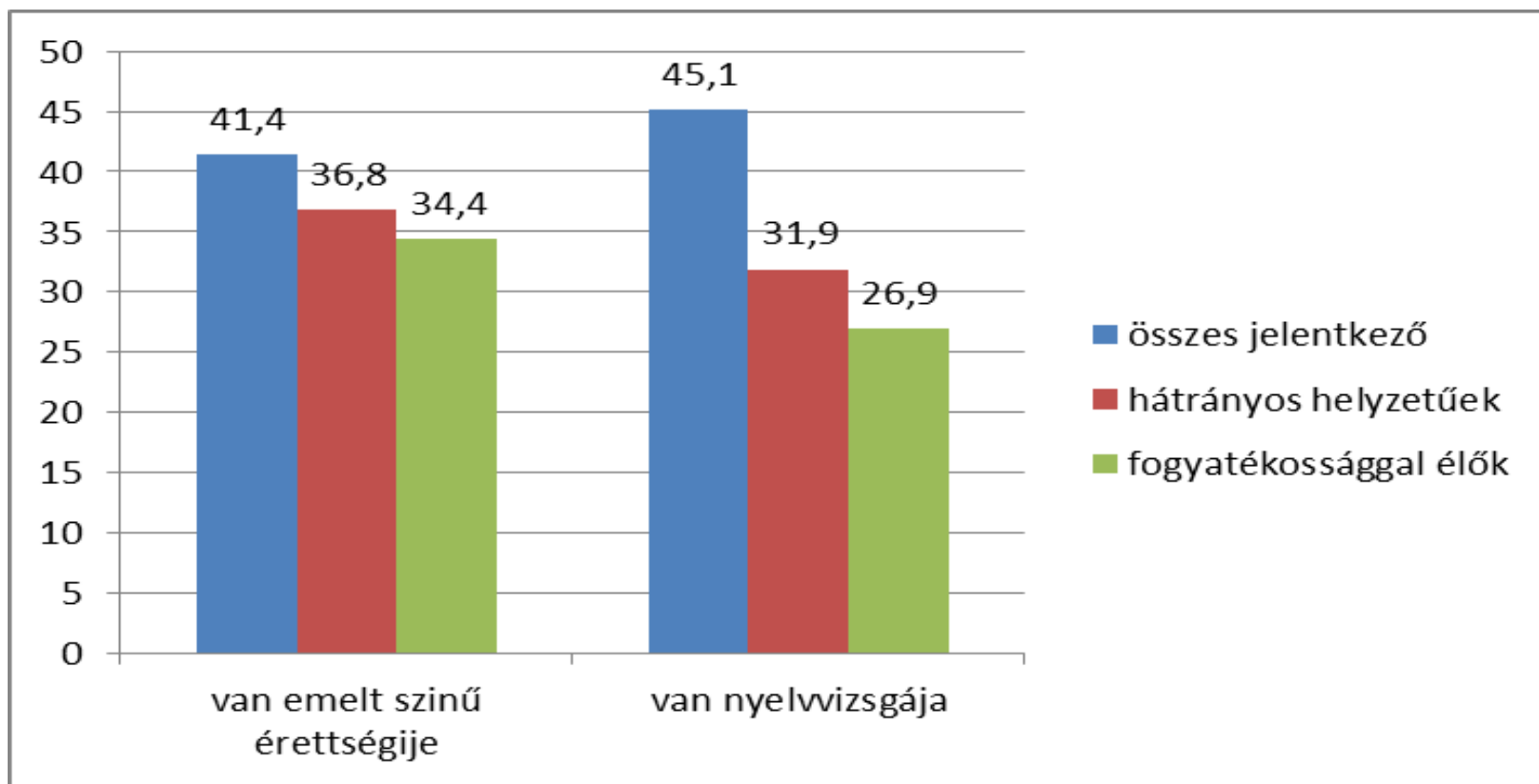
Összetétel az érettségi éve szerint (2015)

Érettségi éve	a jelentkezés évében	egy évvel korábban	két évvel korábban	három évvel korábban	négy évvel korábban	ennél régebben
hátrányos helyzetű jelentkezők	75,8	10,3	7,3	3,7	1,8	1,1
fogyatékossgal élő jelentkezők	47,6	11,7	9,9	6,5	5,7	18,6
összes jelentkező	49,6	10,7	7,5	5,5	4,3	22,4

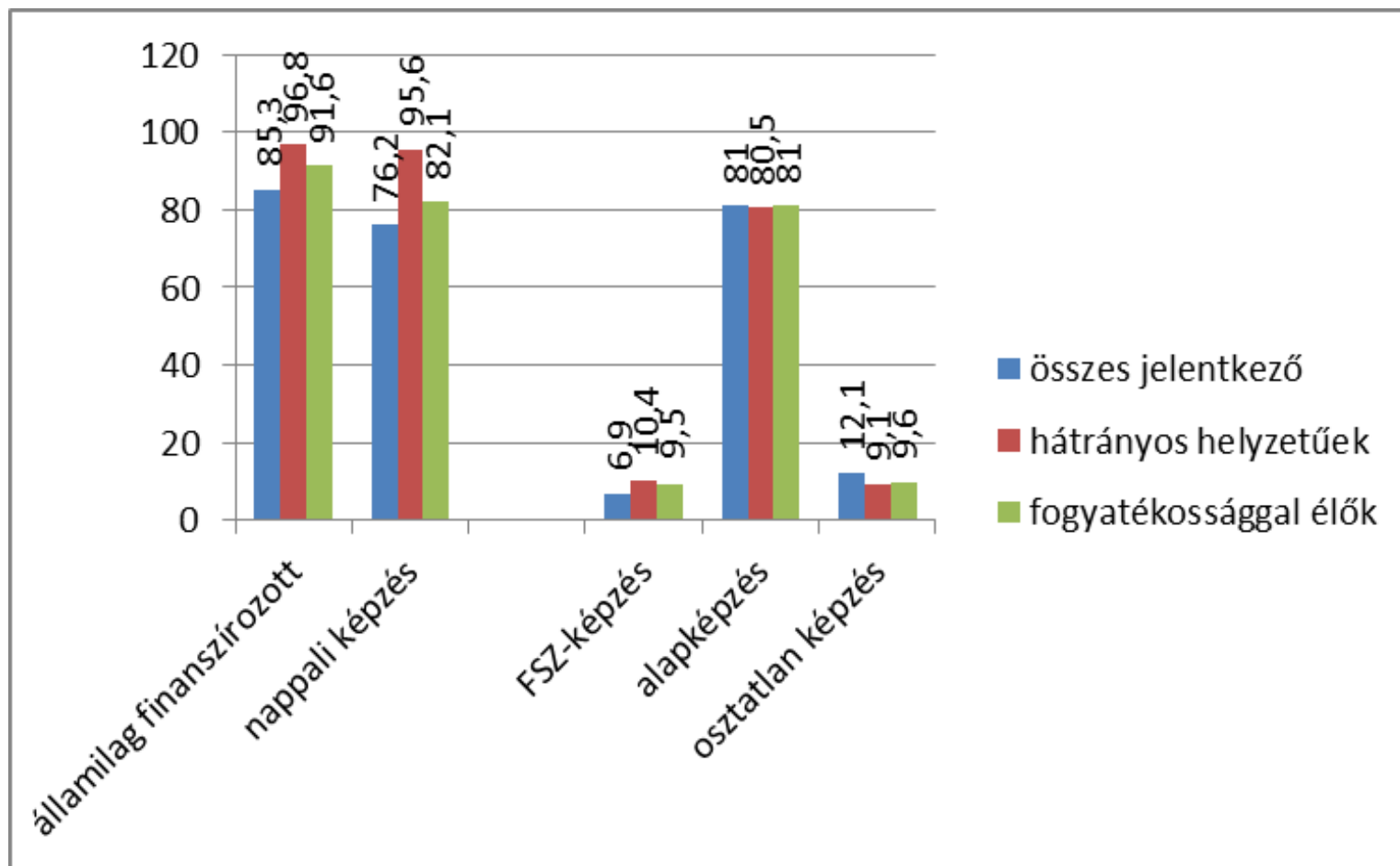
*első helyen alap- osztatlan vagy FSZ képzésekre jelentkezők

A felvételt támogató tanulmányi többletpontok (2015)

Többségben gimnázium (62-65%), az országos arányoknál kicsivel magasabb a szakközépiskolai háttérrel rendelkezők aránya

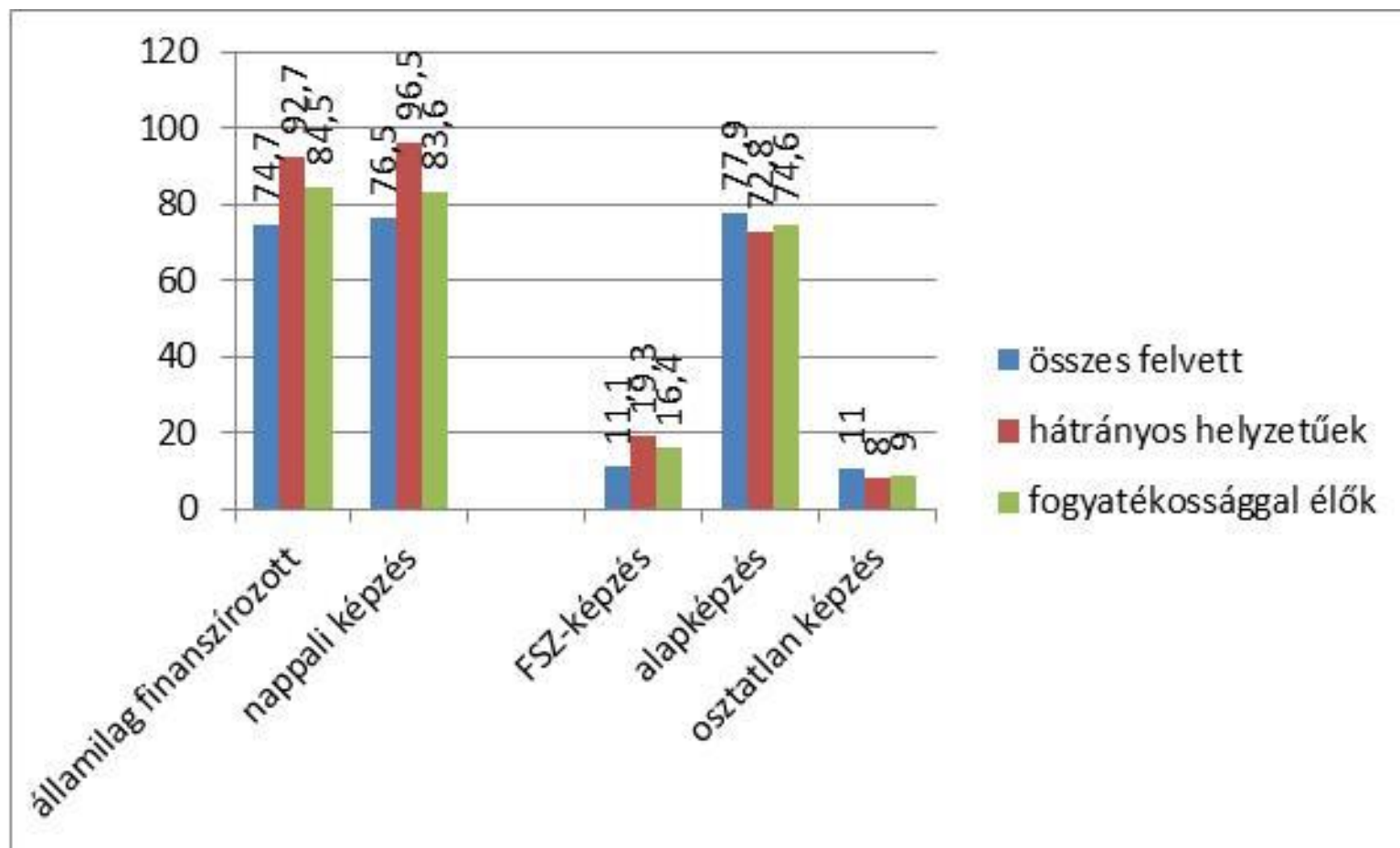

Jelentkezési preferenciák

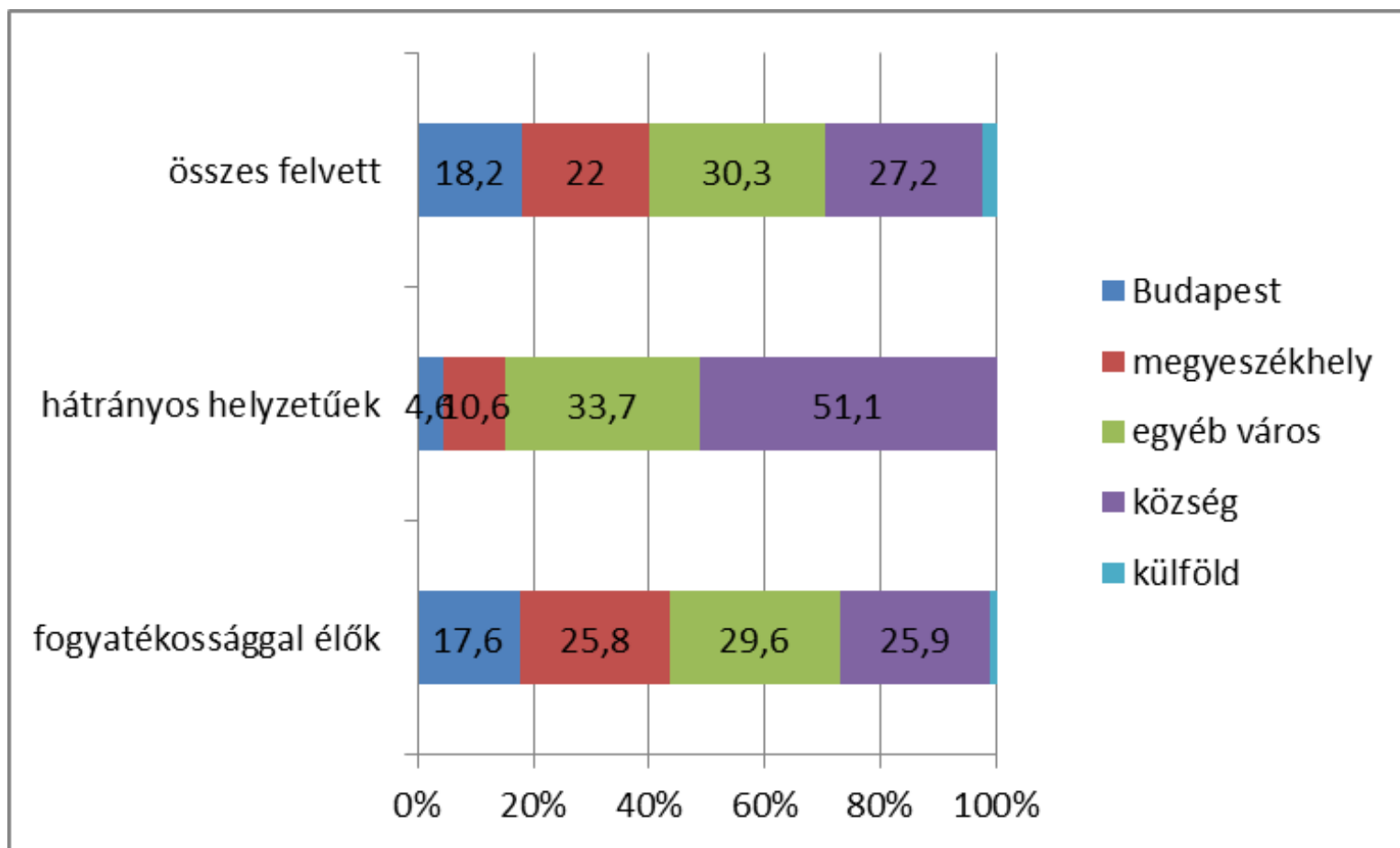

HH-jelentkezők: 96% nappali, 97% állami ösztöndíjas, 78% kizárólag állami
Fogyatékkal élők: 82% nappali, 92% állami ösztöndíjas, 58% kizárólag állami

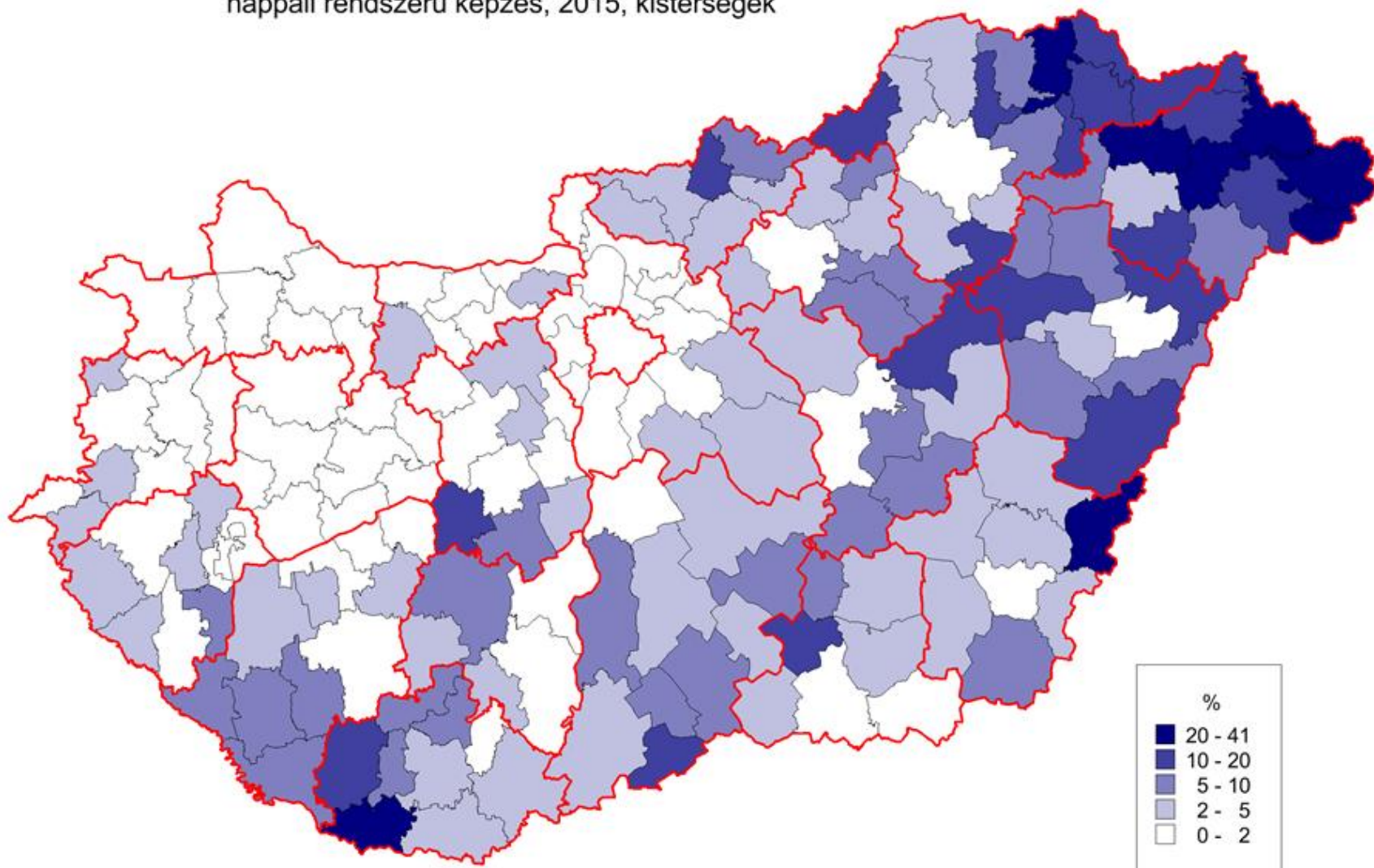
Felvettek

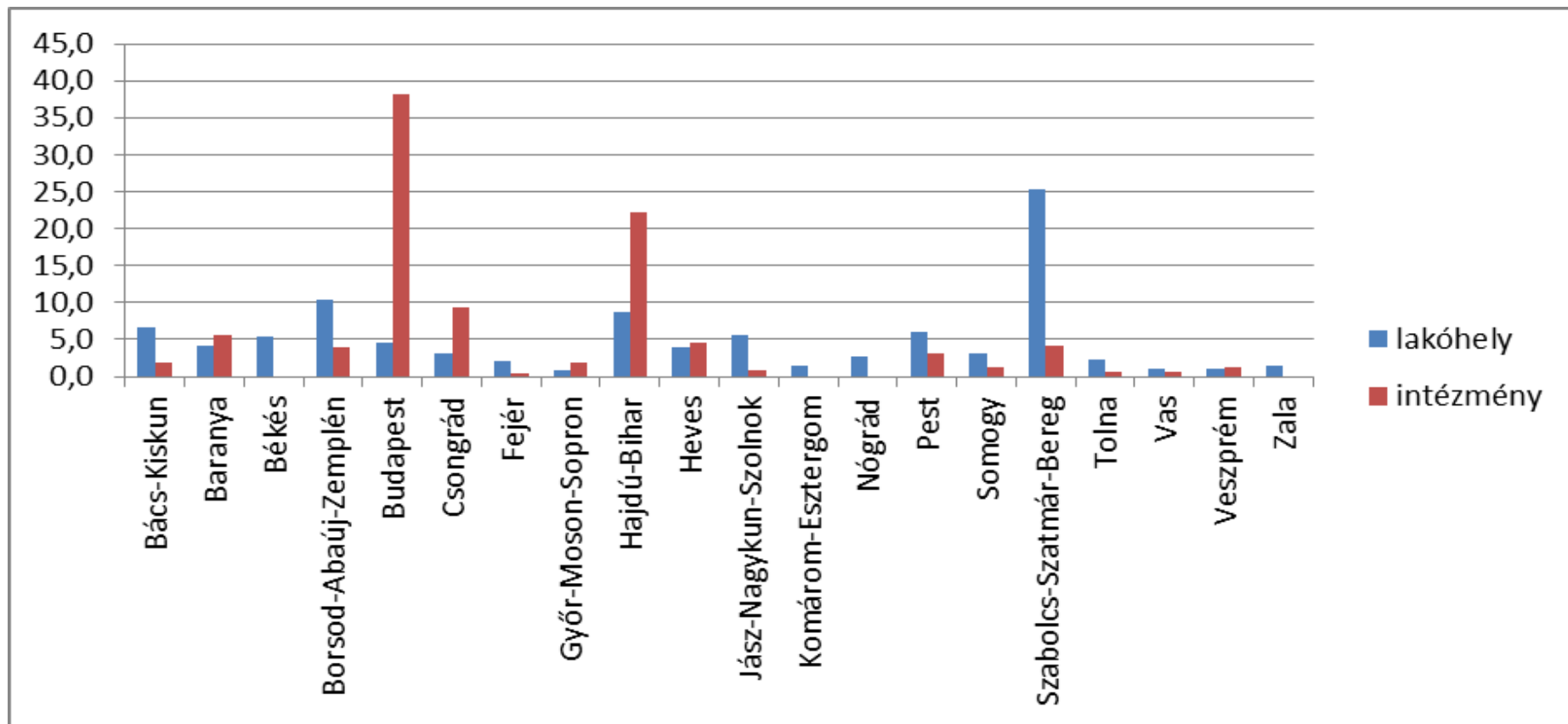
Lakóhely (2015)

Felsőoktatásba jelentkező hátrányos helyzetű tanulók aránya lakóhelyük szerint,
nappali rendszerű képzés, 2015, kistérségek

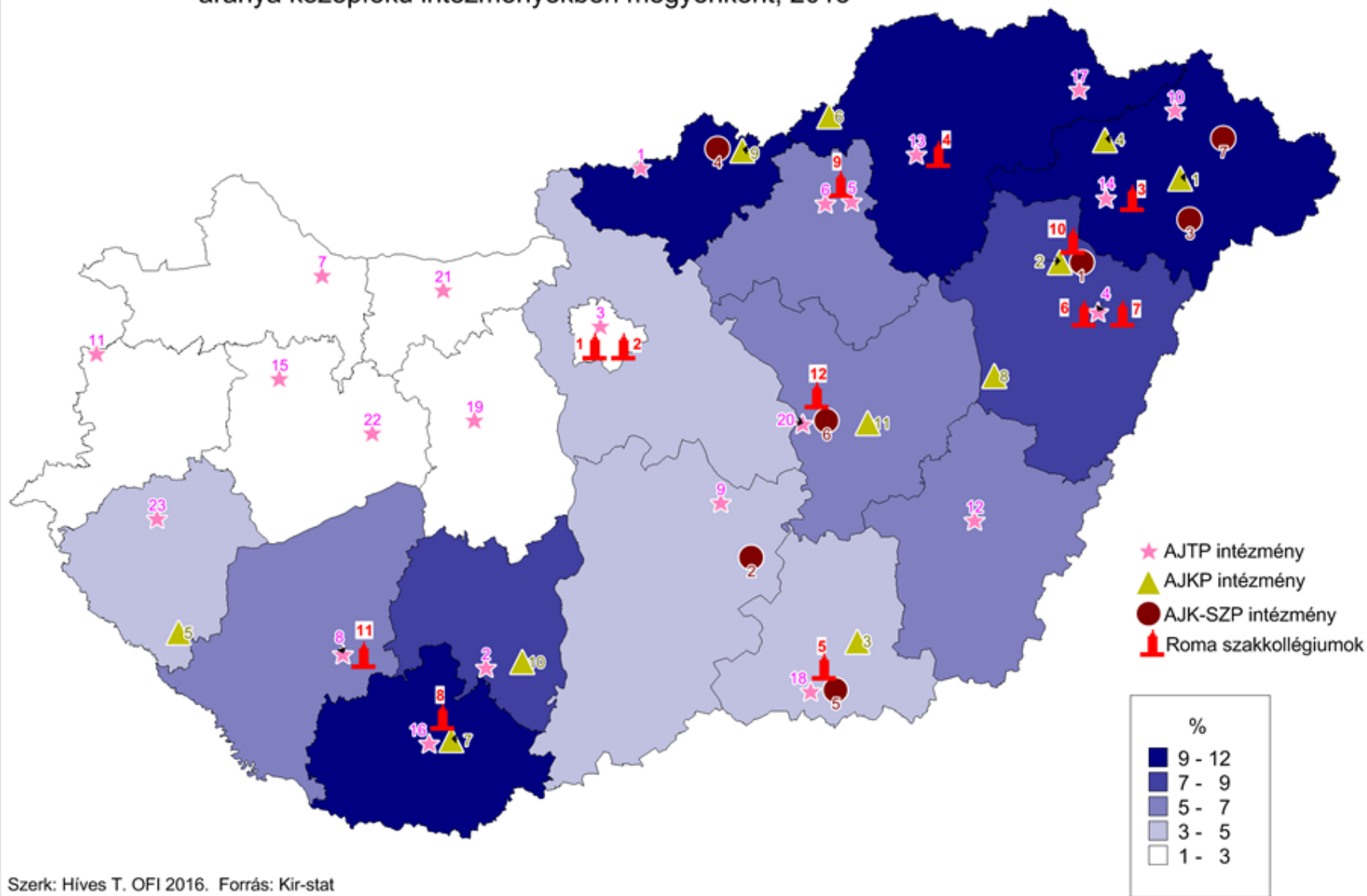
Hátrányos helyzetű felvettek megoszlása megyénként

Specifikus támogatási formák

Célcsoport	Belépés, hozzáférés		Bent maradás		Sikeres végzés, munkaerőpiaci kilépés	
	Pénzbeli támogatás	Nem pénzbeli támogatás	Pénzbeli támogatás	Nem pénzbeli támogatás	Pénzbeli támogatás	Nem pénzbeli támogatás
(halmozottan) hátrányos helyzetű hallgatók (jelentkezők)	+ (ösztöndij)	+ (többletpont, egyéb támogatás)	+ (szociális támogatás, ösztöndij)	+ (szabályozás, egyéb támogatás)	-	-
roma hallgatók (jelentkezők)	+ (ösztöndij)	+ (egyéb támogatás)	+ (ösztöndij)	+ (egyéb támogatás)	-	-
fogyatékossgal élő hallgatók (jelentkezők)	-	+ (többletpont, szabályozás)	+ (ösztöndij, szociális támogatás)	+ (szabályozás, egyéb támogatás)	+ (ösztöndij)	+ (szabályozás)
kisgyermeket nevelő hallgatók (jelentkezők)	-	+ (többletpont)	+ (szociális támogatás)	-	-	+ (szabályozás)
határon túli hallgatók (jelentkezők)	+ (ösztöndij)	+ (egyéb támogatás)	+ (ösztöndij)	-	-	+ (szabályozás)

Arany János Programok, Roma Szakkollégiumok és a hátrányos helyzetű tanulók
aránya közép fokú intézményekben megyénként, 2015

A bent maradás és a sikeres munkába állás segítése

Pénzbeli és nem pénzbeli támogatási formák:

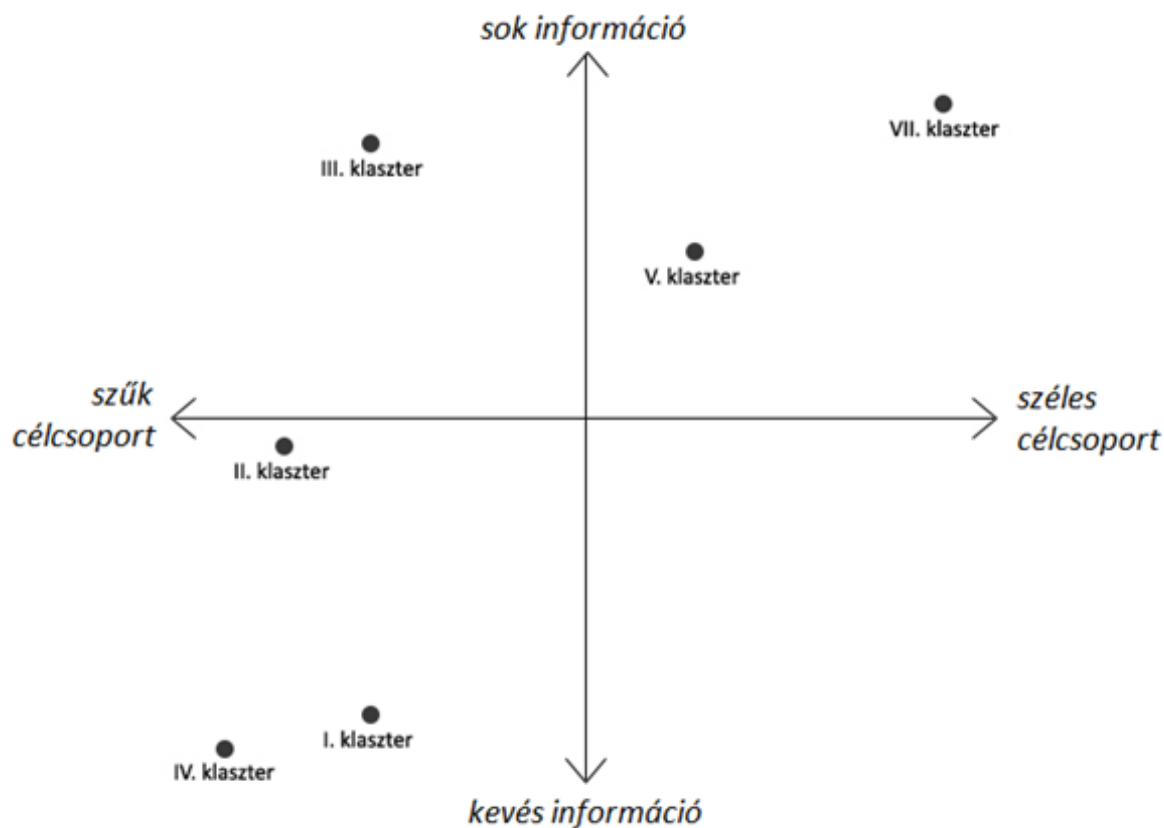
- ösztöndíjak a tanulmányok időszakában (szociális és tanulmányi; garantált minimum/intézményfüggő rész/településtől függő rész)
- mentorprogram hátrányos helyzetűeknek
- tanulástámogatás, vizsgakedvezmények
- plusz finanszírozott félévek bizonyos célcsoportoknál
- roma hallgatók szakkollégiuma
- határon túli hallgatók (ösztöndíj, kollégium)

Korlátok:

- Az ösztöndíjak a nappali tagozatos, államilag finanszírozott képzési formákban részt vevőkre koncentrálnak
- A munkatapasztalatszerzést támogató ösztöndíjprogramok alacsony aránya és korlátozott célcsoportja
- A tájékozási lehetőségek, tájékoztatási formák hiánya

Intézménytípus	Leírás
Kis hallgatói létszámú, hitéleti képzést adó egyházi főiskolák	Nincs tudatos törekvés a hátrányos helyzetűek elérésére, nincsenek célzott szolgáltatások.
Kisebb hallgatói létszámú, dominánsan gazdasági, illetve társadalomtudományi képzést adó főiskolák	Nem minden esetben van egységes, áttekinthető, könnyen elérhető oldal a hátrányos helyzetűek részére. Elsősorban a szociálisan rászoruló hallgatók igényeit igyekszik figyelembe venni.
Nagyobb hallgatói létszámú, szélesebb képzési profilú főiskolák	Ebben a csoportban tapasztaltuk a legtöbb jó példát, bár itt is megfigyelhető, hogy nincs tudatos törekvés a hátrányos helyzetű csoportok elérésére. Szolgáltatásaiban sokszor egy-egy csoportra koncentrálnak (pl. fogyatékossgal élők).
Speciális, szűkebb képzési profilú (döntően) főiskolák	Vegyes tapasztalat, a vizsgált intézmények egyike kiemelt figyelmet fordít a célcsoportokra, míg a másik nem.
Széles profilú, de a klasszikustól eltérő szakmai összetételű egyetemek	Tudatos törekvés figyelhető meg szinte valamennyi célcsoport elérésére, különösen a szociálisan hátrányos helyzetű és a fogyatékossgal élő csoportokra.
Speciális profilú, kisebb egyetemek	Egyáltalán nem jelenik meg egyik célcsoport sem.
Klasszikus egyetemek	A fogyatékossgal élők célcsoportja domináns, de szórványosan más csoportok támogatása is megjelenik: szociális hátrányos helyzetűeké és a roma célcsoport (szakkollégiumok formájában).

Az információszolgáltatás és célcsoport-elérés mátrixa

- (1) kis hallgatói létszámú, hitéleti képzést adó egyházi főiskolák,
- (2) viszonylag kisebb hallgatói létszámú, dominánsan gazdasági, társadalomtudományi képzést nyújtó magán főiskolák,
- (3) nagyobb hallgatói létszámú, szélesebb képzési profilú főiskolák,
- (4) speciális, szűkebb képzési profilú főiskolák,
- (5) széles profilú, de a klasszikustól eltérő szakmai összetételű egyetemek,
- (6) speciális profilú, viszonylag kis egyetemek
- (7) klasszikus egyetemek

Összegzés

- a csoportok beazonosítása
- célértékek – mérhetőség kérdése
- a nyomon követhetőség korlátozott (definíciós problémák, az adatbázisok adattartalmának hiányai)
- bekerülés – bent maradás – sikeres kilépés (eltérő eszközök)
- célcsoportonként eltérő támogatási formák (pénzbeli és nem pénzbeli), a pénzbeli támogatások sokszor nappali munkarendhez, állami finanszírozáshoz kötöttek
- különböző célcsoportok, különböző igények, eltérő intézményi környezet
- Információ, tájékoztatás a (potenciális) hallgatók részére (intézményi, országos)

KÖSZÖNJÜK A FIGYELMET!

<http://tka.hu/docs/palyazatok/a-felsooktatas-szocialis-dimenzioja.pdf>